

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри терапії та реабілітації Національного університету фізичного виховання і спорту України, кандидата наук з фізичного виховання і спорту, доцента Калінкіна Костянтина Львовича на дисертаційну роботу **Мангушевої Ольги Олександрівни** на тему: «Використання Канадського інструмента оцінки виконання занять для підвищення клієнтоорієнтованості та заняттєвої спрямованості ерготерапевтичних послуг в Україні»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія
галузі знань 22 Охорона здоров'я

Актуальність обраної теми. Ерготерапія є відносно новою реабілітаційною професією в Україні та перебуває на етапі активного становлення. В умовах реформування системи охорони здоров'я, інтеграції принципів доказової практики та розвитку мультидисциплінарного підходу особливої актуальності набувають питання клієнтоорієнтованості та заняттєвої спрямованості ерготерапевтичних послуг.

У міжнародній практиці Канадський інструмент оцінки виконання занять (COPM) є одним із найбільш валідованих і широко застосовуваних інструментів оцінки результатів ерготерапії. Водночас в Україні до цього часу не було здійснено повноцінної науково обґрунтованої міжкультурної адаптації та валідації україномовної версії цього інструмента, що обмежувало його системне використання у клінічній практиці та наукових дослідженнях.

З огляду на потребу у формуванні чіткої професійної ідентичності ерготерапевтів, впровадженні заняттєвої парадигми професії та розвитку клієнтоорієнтованої та заняттєвоспрямованої практики, дисертаційна робота Мангушевої Ольги Олександрівни є своєчасною, актуальною та такою, яка спрямована на вирішення важливої наукової проблеми — підвищення якості ерготерапевтичних послуг в Україні через впровадження валідованого інструмента оцінки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану Науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021-2025 рр. за темою 4.1 «Підвищення рівня функціональної незалежності та заняттєвої участі осіб різних нозологічних груп за допомогою програм ерготерапевтичних втручань». Роль автора полягала у проведенні комплексного дослідження, що включало переклад, міжкультурну адаптацію, валідацію україномовної версії СОРМ, вивчення особливостей його застосування серед цивільних осіб та військовослужбовців, а також розробленні практичної моделі та рекомендацій щодо використання інструмента в умовах України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Основні положення дисертації відображені у наукових публікаціях у фахових виданнях України. За темою дисертації опубліковано 8 наукових праць, серед яких 3 статті опубліковано у періодичних наукових виданнях, які проіндексовані у базі даних Scopus (Q4); 1 праця опублікована у фаховому виданні України за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія; 4 публікації апробаційного характеру. Дисертація характеризується логічною структурою, чіткою методологією, застосуванням змішаних методів дослідження (кількісних і якісних), використанням методології обґрунтованої теорії, модифікованого методу Дельфі та сучасних статистичних методів обробки даних.

Отримані результати є достовірними, статистично обґрунтованими та підтвердженими емпіричними даними.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що автором:

- уперше в Україні здійснено науково обґрунтований переклад, міжкультурну адаптацію та змістову валідацію україномовної версії СОРМ;
- уперше досліджено використання СОРМ у різних сферах ерготерапевтичної практики в Україні;
- уперше в українському науковому дискурсі описано принцип клієнтоорієнтованості крізь призму Канадської моделі виконання занять і залучення (СМОР-Е);

- уперше запропоновано термінологічні інтерпретації певних ключових понять, які стосуються заняттєвої парадигми професії в українському контексті;

- уперше досліджено вплив застосування COPM на рівень клієнтоорієнтованості та заняттєвої спрямованості ерготерапевтичних послуг;

- уперше розроблено науково обґрунтовану модель застосування COPM на гострому та післягострому етапах реабілітації військовослужбовців і цивільних осіб;

- розроблено та валідовано практичні рекомендації щодо використання COPM в Україні.

Наукова новизна дисертаційного дослідження узгоджується з принципами імплементаційної науки, спрямованої на адаптацію, прийняття, впровадження та стале застосування науково-обґрунтованих стратегій в реальних умовах реабілітаційної практики.

Практичне значення роботи полягає у створенні валідованої україномовної версії COPM, яка може використовуватися у клінічній практиці, наукових дослідженнях та освітньому процесі. Пілотне застосування COPM продемонструвало значущість даного інструмента оцінки для ерготерапевтичної практики, зокрема, з огляду на його спроможність не тільки сприяти встановленню цілей індивідуальної програми реабілітації, але і відстеження ефективності ерготерапевтичних втручань. Розроблена практична модель застосування COPM сприяє підвищенню якості ерготерапевтичних послуг, формуванню партнерських відносин між ерготерапевтом і клієнтом, покращенню результатів реабілітації та підвищенню професійної ідентичності фахівців.

Результати дослідження мають особливе значення в умовах війни, оскільки враховують специфіку заняттєвих потреб військовослужбовців та ветеранів. Спираючись на дані дослідження, автор привертає увагу до необхідності диференціювання організації надання реабілітаційної допомоги

військовослужбовців в залежності від їхньої спроможності повертатися до виконання бойових завдань після травми.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Анотація містить всі необхідні компоненти та традиційно викладена двома мовами. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження.

У **першому розділі** представлено сучасний науковий погляд на становлення ерготерапії як професії в Україні та світі. Автором охарактеризовано концептуальні основи клієнтоорієнтованої практики, розкрито сутність заняття як центрального феномена ерготерапії, проаналізовано показники клієнтоорієнтованості із використанням Канадської моделі виконання занять і залучення (CMOP-E) як керівної теоретичної моделі. Здійснено ґрунтовний аналіз міжнародного досвіду застосування COPM, його психометричних характеристик, валідності та надійності в різних країнах. Окрему увагу приділено проблемам термінологічної адаптації понятійного апарату ерготерапії українською мовою, що стало підґрунтям для подальшого перекладу та міжкультурної адаптації інструмента.

У **другому розділі** подано характеристику методологічної основи роботи та етапів її виконання. Автором обґрунтовано використання змішаного дизайну дослідження, що поєднував кількісні та якісні методи наукового пошуку. У розділі детально описано процедуру перекладу та міжкультурної адаптації COPM відповідно до міжнародних рекомендацій, застосування методу експертного оцінювання (модифікований метод Дельфі) для визначення змістової валідності, а також використання методів математичної статистики для аналізу отриманих результатів. Окреслено характеристику вибірки дослідження, що включала ерготерапевтів, цивільних осіб та військовослужбовців на різних етапах реабілітації.

У **третьому розділі** представлено результати багатоступеневого процесу створення української версії інструмента. Автором описано

процедуру прямого і зворотного перекладу, експертного аналізу термінології, узгодження спірних понять та адаптації формулювань відповідно до культурного контексту України. Наведено результати оцінювання змістової валідності інструмента експертами-ерготерапевтами. У розділі представлено статистичний аналіз показників узгодженості експертних оцінок та індексів валідності. Обґрунтовано відповідність україномовної версії COPM міжнародним стандартам психометричної якості. Крім того, автором проаналізовано первинний досвід застосування інструмента в клінічній практиці, зокрема його вплив на формування партнерської взаємодії між ерготерапевтом і клієнтом.

У четвертому розділі представлено авторську модель використання інструмента на різних етапах реабілітації. Охарактеризовано методологічні засади побудови моделі, її структурні компоненти, алгоритм застосування COPM на гострому та після гострому етапах реабілітації, а також особливості роботи з військовослужбовцями та цивільними особами. Автор зазначає, що впровадження COPM дозволяє систематизувати процес визначення цілей реабілітації, підвищити рівень усвідомленості клієнта щодо власних потреб та сприяти формуванню терапевтичного альянсу. Модель побудована на принципах практики, яка заснована на доказах, клієнтоорієнтованості та міждисциплінарної взаємодії.

У п'ятому розділі наведено результати аналізу ефективності впровадження інструмента у клінічну практику у порівнянні з результатами досліджень інших науковців. Представлено динаміку змін показників виконання занять та задоволеності ними за результатами первинного та повторного оцінювання. Проаналізовано зміни у формулюванні реабілітаційних цілей, рівень залученості клієнтів до процесу прийняття рішень та трансформацію підходів ерготерапевтів до планування втручання. Автором встановлено, що застосування COPM сприяє статистично значущому підвищенню показників виконання та задоволеності заняттєвою активністю, покращенню комунікації в межах мультидисциплінарної команди та

посиленню клієнтоорієнтованого характеру послуг. Узагальнення отриманих результатів дозволило підтвердити ефективність впровадження україномовної версії SOPM як інструмента оцінки та планування ерготерапевтичного процесу в Україні.

Структура роботи є логічною, послідовною та відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Оцінюючи в цілому позитивно роботу Мангушевої Ольги Олександрівни вважаю за необхідне звернути увагу на окремі зауваження та запитання, які потребують уточнення:

1. У дослідженні брали участь як цивільні особи, так і військовослужбовці. Поясніть, будь ласка, чи проводився окремий аналіз показників SOPM у кожній із цих груп та чи виявлено статистично значущі відмінності у структурі заняттєвих пріоритетів між ними?

2. У роботі представлено авторську модель застосування SOPM на гострому та післягострому етапах реабілітації. Разом з тим, чи аналізувалось питання щодо можливостей її впровадження у закладах різного рівня (кластерні, надкластерні, реабілітаційні відділення), з огляду на кадрові та часові ресурси?

3. У тексті дисертації трапляються окремі повтори формулювань.

Зазначені дискусійні зауваження та запитання не є принциповими та не знижують загальної позитивної оцінки, наукової та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

Висновок. Дисертаційна робота Мангушевої Ольги Олександрівни «Використання Канадського інструмента оцінки виконання занять для підвищення клієнтоорієнтованості та заняттєвої спрямованості ерготерапевтичних послуг в Україні» є самостійним завершеним науковим дослідженням, відповідає спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія, вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка, Мангушева Ольга Олександрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія.

РЕЦЕНЗЕНТ:

доцент кафедри терапії та реабілітації

Національного університету фізичного виховання

і спорту України, кандидат наук

з фізичного виховання і спорту, доцент

Костянтин КАЛІНКІН